

Commare N’Ciuzza ve Tefeci*

James L. Doti

Chapman Üniversitesi

Çeviren: Hayrettin Özler

Liberal Düşünce, Yıl 17, Sayı 65, Kış 2012, s. 203-210.

Aberdeen ve Taylor’un kesiştiği noktada karşıdan karşıya geçiyor iken, bir İtalyan limonatasını henüz almıştım ve içindeki buza gömülmüş limon diliminin tadını keyifle çıkarıyordum. Tam o anda iki siyah sedan virajı ciyaklayarak döndü, ve ateşlenen silâhların sinir bozucu sesini duyduğumda olduğum yerde dona kaldım. Hemen sonrasında omuzlarımın güçlü bir çift el tarafından kavrandığını ve çekip sürüklendiğimi hissettim. Birkaç dakika sonra kendimi, beni çekip sürükleyen kadının, Commare N’Ciuzza’nın mutfağında oturuyor bulduğumda rahatlamıştım.

Yaklaşık bir yıl öncesinde Commare N’Ciuzza’yı tanımış ve arkadaşlığını kazanmıştım. O zamanlar “Küçük İtalya” diye bilinen eski bir mahallenin geniş bir kesiminde kurulmuş yeni bir üniversitede öğrenciydim. Bir zamanlar, bu mahalle Şikago’ya yeni göç etmiş İtalyanların döküm potası (melting pot) görevini ifa etmişti. Üniversite inşasından sonra bu mahallenin küçük bir kesimine sıkışmış olarak yaşamaya devam eden kişiler, burada yaşayan az sayıda öğrenciye korku ve şüphe karışımıyla bakarlardı. İnsanların ancak benim Commare N’Ciuzza ile olan özel arkadaşlığımın farkına varmasının ardından, birçok komşuluk ritüellerine katılmama izin verildi.

* James L. Doti, “Commare N’Ciuzza and the Loan Shark,” *The Freeman*, Ağustos 1983, cilt 33, sayı 8. Metnin orijinali için bkz. <http://www.thefreemanonline.org/columns/commare-nciuzza-and-the-loan-shark/>

Bu ritüellerden biri benim İtalo–Amerikan Loncasına ait (28 nolu) binanın kutsal kapılarına girmeme izin verilmesiydi. Lonca toplantı salonu, üzerinde *Fra Noi* dergisinin eski sayılarını taşıyan hintkamışı eski bir kahve masası etrafındaki mutfak sandalyelerinin rengârenk bir çeşitlemesinden ibaret bir yerdi. Ama sıradan iç dekorasyon, Chicago White Sox ve Chicago Cubs arasındaki nispi üstünlükleri (çoğunlukla zayıflıkları) içeren alevli tartışmaları yalanlıyordu. Bu önemli ritüellerden birisinde, genelde Mario Lanza ve eski maestro Enrico Caruso’nun vokal kalitelerinin tartışıldığı neşeli sohbetlerini takip etmek üzere, Cuma akşamları ailelere kapı önündeki verandalarda katılmak için davet edilmekten gurur duyardım.

Kulaklarımda hâlen çınlayan silâh seslerine karşın, Commare N’Ciuzza’nın ev yapımı şarabının sert tadını dudaklarımda hissederken aynı zamanda onun anaç bir tavırla ve bildiği en iyi yöntemle beni girdiğim şokun etkisinden çıkarmaya çalıştığını sezdim.

Kurabiyeleri masaya getirirken bir yandan da “Mangia, Mangia!” diye emrediyordu.

Göze tanıdık gelen “S” şeklindeki ve şaraba daldırıldıktan sonra yenme amacıyla pişirilmiş kurabiyelerin görüntüsü sinirlerimi yatıştırdı. Commare N’Ciuzza’nın buzdolabına ve buzdolabından yaptığı süratli mekiklerin bir sonucu olarak masa üstünde birikmekte olan bol yiyecek arzı da bu yatıştırmayı yapıyordu. Büyük terlikli ayakları yerden kesilmeyen, daha doğrusu zemin boyunca kayan birisi için süratli mekiklerdi bunlar.

Commare N’Ciuzza iri bir kadındı. Onu ilk defa okuldan eve dönerken, her zaman yaptığı gibi bağrını pencere kıyısına yaslamış dışarıyı seyrediyor iken görmüştüm. Kocasını on yıl önce kaybetmesi nedeniyle, Sicilyalılara mahsus siyah yas elbisesini hâlâ giyyordu. Bu elbisenin mahalledeki yaşlı kadınların birçoğunu donattığını fark etmiştim. Commare N’Ciuzza ile arkadaşlığımız yavaş bir gelişme kaydediyordu. Annemin de onun Sicilya’daki kasabasından olduğunu öğrendiği andan itibaren beni koruyup kollamanın hayatındaki bir görev olduğuna karar vermişti. Çoğu İtalyan için olduğu gibi, Commare N’Ciuzza için de bu, dâima iyi beslendiğimden emin olması anlamına geliyordu. Gerçekten de, sahip olduğu anaçlık duygusundan dolayı mahalledeki herkes ona Commare (godmother/vaftiz ana) diye hitap ediyordu.

Ben “S” biçimindeki kurabiyeleri yavaşça şaraba daldırdıkça o “Mangia, Mangia!” diye emir vermeye devam ediyordu.

Koca Jake

Benim hâlen buz kesmiş beyaz yüzümü fark edince, “Figgiu mio, korkma. Onlar sadece Koca Jake ve adamları. Paralarını almaya geldiler” dedi.

Koca Jake'in mahallenin tefecisi olduğunu ve yakın zamanda mahallede (hiç bilemediğim bir nedenle) herkesin Çingeneler diye çağırdığı bir aileye borç verdiğini anlatarak devam etti. “Araba alıyorlar ama ödemiyorlar. Bu yüzden Koca Jake onları korkutmaya geldi” derken tipik İtalyan tavrıyla omuzlarını silkti.

Ben tam Commare N'Ciuzza'yı Koca Jake gibilerini mahallenin alelâde bir parçası gibi kabullendiği için kınamaya kalkarken, tiradımı tamamlamadan önce araya girdi.

“Koca Jake hakkında kötü şeyler söyleme. O iyi bir adam. Pazar günleri her zaman onun için bir mum yakarım.”

Commare N'Ciuzza'nın Koca Jake'e duyduğu bu büyük saygı açıkça ilgimi çekmişti. Ben Koca Jake ile ne bağlantısı olduğu hakkında meraklı sorular sordukça beni sessizce yukarıdan süzdüğünü, ve üzerimde uyandırdığı etki-den dolayı hoşnutluk duyduğunu fark etmiştim.

Buzdolabına doğru son bir sorti yapıp, daha önce görmediğim bir tür patlıcan yemeğini önüme sürerken ısrarla “Mangia, Mangia” demeye devam ediyordu.

Ondan, rica ederek, hikâyeye devam etmesini istediğimde, bütün şüphelerden âzade şekilde Koca Jake'in asil niyetlerini kanıtlayan bir hikâyeyi duymayı hemen hemen bekliyordum. Bununla birlikte, onun hikâyesi Koca Jake'i çok az romantikleştirmişti.

Her şey otuz yıl önce Büyük Depresyon'un en kötü günlerinde olmuştu. Commare N'Ciuzza, eşi Tony ve beş çocuğu küçük bir apartman dairesinde kiracıydılar. Ama Commare N'Ciuzza'nın üç yaşındaki oğlu ev sahibinin biber fideleri üzerine çişini yapınca şiddetli bir kavga çıkmıştı ve sonuç Commare N'Ciuzza ve ailesinin evi boşaltma emri almasıydı.

Tony işsizdi ve ailenin gidecek bir yeri yoktu. Commare N'Ciuzza da terzilikle ailenin iki yakasını ancak bir araya getiriyordu. Koca Jake'den aldıkları borç sayesinde hâlen yaşadığı evi satın alabilmiştiler.

Koca Jake'e borçlarını nasıl ödeyebildiklerini sorduğumda bana, “evimin bir odasını kiracıya verdik ve benim Tony iş buldu. Koca Jake'e borcumuzu iki yılda ödedik” diye yanıt verdi.

Ona para için neden bir bankaya gitmediğini sorduğumda ise, sağlığıma güldü ve “Figgiu mio, bankaların benim Tony işsizken bize borç vereceğini mi sandın. Onlar kardeşim Salvatore’a belediyede çalıştığı hâlde borç vermiyorlar” dedi.

Fakat Commare N’Ciuzza sırf borcunu ödeyemedi diye insanların yüreğine korku salacak amansız bir zorbalığı –ateş açmayı– kabul edebilir miydi? Bu soruyu ona yönelttiğimde sadece omzunu silkti ve bana artık yemek yemediğimi hatırlattı.

Ben masadan ayrılmak için kalktığımda Commare N’Ciuzza hâlâ masaya yemek getirmeye devam ediyordu. Bu noktada işe yarar tek strateji oradan mümkün olduğunca çabucak ayrılmaktı. Ona teşekkür etmek için döndüğümde, bugünün gençlerinin ne kadar zayıf ve az beslendiğini İtalyanca mırıldandığını duymuştum.

Eve dönerken “Çingene” klanının lideri Rocco’yu yeni aldığı 58 model ikinci el DeSoto’yu mutlulukla yıkarken gördüğümde şaşkınlık içinde kaldım. Ona her şeyin yolunda gidip gitmediğini sorduğumda, gülerek “elbette, ödemeyi unuttum, ama Koca Jake bana hatırlattı. Ödedim ve şimdi o mutlu” dedi.

Ödemeyi yapmayı nasıl devam ettireceğini sorduğumda, bir arabaya sahip olmanın onun, eniştesinin kısa bir süre önce bir pizza salonunu satın aldığı, banliyöde çalışmasını mümkün hâlde getirdiğini söyledi.

Ona Koca Jake ile arasındaki anlaşma hakkında daha fazla soru sormak istedim ama dikkatini DeSoto’dan ayırmak oldukça zordu. Geniş krom tamponu hevesle parlatmaya çalışırken yüzündeki gururu ve yeni araba alanları insanlığın geri kalanından öylesine çok farklılaştıran tatminkâr bakışları gördüm. Mutluluğunu bozmak istemediğimden oradan sessizce uzaklaştım. Ayrılırken fark ettim ki, tekerleklerini süsleyen üç parmak kalınlıktaki jantlara bir Brillo pad’i mutlulukla takıyordu.

Ekonominin Prensipleri

Ekonominin ilkeleri dersimde bir serbest piyasada fâiz oranlarının belirlenmesi konusunu tartışırken bu hikâyenin kısa bir versiyonunu her zaman anlatırım. Tıpkı diğer mallarda olduğu gibi, borç verilebilir fonların fiyatı da arz ve talep tarafından belirlenir. Fakat, serbest piyasa şartlarında borç verilebilir fonların arz ve talebinin basit bir analizi bize Koca Jake’in uyguladığı illegal faaliyetleri için hiçbir ekonomik gerekçe sunmamaktadır. Fâiz oranlarının kendi doğal seviyelerine ulaşmasına izin verildiğinde, borç verilebilir fonların arz ve talep seviyeleri eşit olacaktır. Elbette ki, daha yüksek risk

içeren borçlanmalarda fâiz oranlarının da daha yüksek olması gerekecektir –aksi takdirde ödünç verilebilir fonlar yüksek risk taşıyan borçlanıcılara arz edilemeyecektir.

Bu nedenle, piyasada belirli tek bir fâiz oranından ziyâde duruma göre, özellikle farklılaşan borçlanma türünün riskine göre, değişen fâiz oranları beklemeliyiz. Bununla birlikte, sermaye piyasalarının böyle bir tanımı, Commare N'Ciuzza ve Rocco gibi yüksek risk taşıyan ihtiyaç sahiplerinin serbest pazarda –eğer pazarda beliren fiyatı ödemeye hazır iseler– yasal bir şekilde borçlanabilmeleri anlamına gelmektedir. Şu hâlde, illegal borçlanma işlemlerinin varlığını nasıl izah edebiliriz?

Genel olarak bu, dünyanın Koca Jake'leri hükümet politikalarının (yasal olarak uygulanabilir maksimum fâiz oranını sınırlayan) tefecilik yasaları şeklini alan tavan fiyatlarının sonuçlarıdır. Bu tür yasalar ödünç verilebilir fonların yüksek riskli borçlanıcılara arz edilmesini kısıtlamaya hizmet eder. Bu arz kısıtlanması borç verenlerin bu tür ödünçleri verirken üstlendikleri ilâve riskler için tazmin edilişi imkânsız kılınarak gerçekleştirilir.

Genellikle ödünç verenleri, özellikle de son çare olarak başvuru alanları küçümseyici tavırlar köklü bir tarihe sahiptir. Bu, tefecilik kanunlarının kayıtlı tarihin çoğu kısmı boyunca kabul görmesi gerçeği tarafından kanıtlanır. Bu tür kanunların arkasındaki mantık, Aristo'nun ve Thomas Aquinas'ın yazılarında ve İncil'de dâhil, pek çok ilmî eserde bulunabilir.

“Aşırı fâizle borç vermeye” karşı itirazlara *The Wealth of Nations* (Milletlerin Zenginliği) gibi en olmadık yerlerde bile rastlamak mümkündür. Adam Smith aşağıdakileri ifade ettiğinde, serbest pazarın etkinliği konusundaki kendi temel inancıyla ters düşmektedir:

Fâize müsaade edilen ülkelerde, yasalar genellikle, aşırı fâizin zorbalığına engel olmak amacıyla, bir cezaya maruz kalmaksızın alınabilecek en yüksek oranı belirlemektedir... Göz önünde tutulacaktır ki, yasal oran, en düşük piyasa oranından biraz yüksek olabile de, çok da fazla bir seviyede olmayacaktır. Eğer Büyük Britanya'daki yasal fâiz oranı yüzde sekiz veya on gibi yüksek bir seviyede belirlenmiş olsaydı, paranın çoğu kısmı yalnızca bu kadar yüksek oranları vermek isteyenlere, yani müsriflere ve gösteriş meraklılarına ödünç verildi. Paranın kullanımı için, bu kullanım ile muhtemelen kazanabileceğinin bir kısmından daha fazlasını vermeyecek olan temkinli insanlar rekabet içine girip risk almazlar. Böylece, ülke sermayesinin büyük bir kısmı, onu en muhtemel şekilde kârlı ve avantajlı alanlarda kullanabileceklerin elinden alınmış, ve onu israf edecek veya yok edecek ellere teslim edilmiş olurdu. Buna karşın, yasal fâiz oranının ancak en düşük fâiz oranının çok az üstünde bir seviyede sabitlendiği yerlerde, borçlanıcı olarak, temkinli insanlar evrensel seviyede müsriflere ve gösterişçilere karşı tercih edilir. Parayı ödünç veren kişi temkinli insanlardan müsrif ve gösterişçilerden almaya cesaret ettiği kadar çok fâizi kazanır, ve onun parası bir grup insanın elinde bir diğer grubun elinde olduğundan çok

daha fazla güvendedir. Böylece, ülke sermayesinin büyük bir kısmı en muhtemel şekilde onu faydalı kullanacak ellere teslim edilir.¹

Fakat, tahsil edilebilecek maksimum fâiz oranlarını “piyasadaki en düşük fâiz oranının çok az üstünde” sabitlemek, daha fazla risk almayı gerektiren kişilere ve işletmelere borç verilmesinin engellenmesi anlamına gelir. Bu tür yasalar sermayenin “müsriflere ve gösteriş meraklılarına” borç verilmesini engellemekten ziyâde, en azından yüksek risk taşıyacak borçlanıcılara –genellikle düşük gelir sahibi bireylere– borç verilmesini yasal olarak zorlaştırmaktadır.

Fakir Karşıtı Kanunlar

Tefecilik kanunlarının varlığının gerisinde en asil niyetler olsa dahi, düşük gelir grubundaki bireylerin piyasada başarılı olmak için alternatiflerin engellenmesi ve yasal seçeneklerin ortadan kaldırılması tesirine sahiptirler. Bu tür yasal seçenekler ellerinden alınırsa insanlardan yaşam koşullarını iyileştirmeleri nasıl beklenir?

Not edilmelidir ki, tefecilik kanunlarının eşitliksiz/haksız ve etkisiz veçheleri aynı zamanda finansal kuruluşların mevduatlara ödemek için müsaade edildiği fâiz oranları üstüne hükümet kurumlarının dayattığı tavanlara da uygulanabilir. Bu mevduatlar tasarrufçuların finansal kuruluşlara yaydıkları ödünçler olarak yorumlanabilirler. Kesinlikle, geçtiğimiz yılların finansal piyasalardaki deregülasyonu tasarrufçuların daha rekabetçi getiriler kazanmasına yardım etti. Ancak, deregülasyon sürecindeki gecikmeler nedeniyle, mevduatların çoğu türü, özellikle de belirlenmiş asgarî bir tutarın altında kalan kısmı, hâlen tavan uygulamalarına tâbi kılınmaktadır. Sonuç olarak, daha düşük çek ve tasarruf hesabı bakiyelerine sahip mudiler (genellikle düşük gelirli aileler ve bireyler) rekabetçi bir gelirden daha azını kazanmaktadır.

Belki de, Commare N’Ciuzza mutfak penceresinden dış dünyayı izlerken bütün bunları anlayabilmişti. Yine de, onun sağlan sağduyusu ve bu tür yasaların en dezavantajlı olanlar üstündeki pratik tesirinin, Commare’nin bilgilerin bu en büyüğünün bile gözünden kaçan bir şeyi anlamasına izin veren şeyler olduğunu düşünmeye eğilim gösteririm.

Tefecilik yasalarının etkisi fakir ve dezavantajlılara yapılan ayrımcılıktan daha öteye gitmektedir. Bu öyle bir şey ki, Commare N’Ciuzza bile tam olarak anlayamadı. Tefecilik kanunlarının kısıtlayıcı tesirinin etrafından dolaşmak için, serbest piyasalarda illegal kredi piyasalarının geliyiyor olması gerçeği,

1 Adam Smith, *The Wealth of Nations*, The Modern Library Baskısı, ss. 339–40.

tefecilik kanunlarının varlığına rağmen etkin bir piyasa çözümünün sağlandığı anlamına gelmez. İlegal krediler mahkemelerde geçersizdir, ve daha pahalı ve ahlâken kabul edilemez yaptırım yöntemleri uygulandığından, Koca Jake’in fâiz oranları piyasa oranlarının belirlenimine izin verildiğinde oluşacak olanlardan daha yüksektir.

Adam Smith aşağıdaki sözleriyle bunu sezmiş gibi görünmektedir:

Bazı ülkelerde para fâizi kanunla yasaklanmıştır. Fakat, her yerde bir şeyler paranın kullanılması ile yapılabileceğinden, her yerde paranın kullanılması karşılığında bir ödeme yapılmalıdır. Bu regülasyon, engellemek yerine, tecrübeden anlaşılır ki, tefeciliğin fenalığını artırır; Borçlu sadece parayı kullandığı için değil, kredi verenin bu kullanım karşılığında bir tazminatı kabul ederek taşıdığı risk için bir ödeme yapmak zorundadır. Deyim yerindeyse, borçlu kredi açarını tefecilikten alacağı cezadan korumakla yükümlüdür... Eğer yasal oran piyasanın minimum oranının altında bir seviyede sabitlenirse, bu sabitlemenin etkileri neredeyse fâizin tamamen yasaklanması durumunda ortaya çıkacak etkilerin aynısı olur. Kredi veren parasını kullanım değerinin altında bir oranla borç vermeyecektir ve borçlu kredi verenin bu kullanımın tam değerini kabul ederek üstlendiği riski için ödeme yapmak zorundadır. Eğer tam olarak en düşük piyasa değeri seviyesinde bir sabitleme gerçekleşirse, ülkesinin yasalarına saygı gösteren, ve tam en iyi teminatı veremeyen dürüst insanların itibarını yıkar ve onları ifrata kaçan tefecilere başvurmaya zorlar.²

Yani, Koca Jake’in Commare N’Ciuzza’ya sadece omuz silktiren silâh gösterme taktikleri, kanunların ödenebilecek yasal fâiz oranlarına bir tavan belirlemesinin sonucudur. Koca Jake yaptığı anlaşmaları bağlayıcı kılacak yasal bir yaptırımdan yoksundu. Sonuç olarak, –Aberdeen Caddesi’ndeki geçici koruma neden olan– tefecilik taktiklerinin en nefret uyandıran veçhesi piyasa da beliren fâiz oranlarını illegal sayan yasaların sonucudur.

Birkaç yıl önce Küçük İtalya’ya tekrar gittim. Elbette, Commare N’Ciuzza yoktu artık ve evinin yeri de İspanyol motiflerine sahip ama garip bir modern görünümdeki yeni bir malikâne tarafından alınmıştı. Malikânenin kapısını açan gözlüklü profesör Commare N’Ciuzza diye birini hiç duymamıştı.

Lonca salonunun yeri yeni bir “yeşilkuşak” park tarafından devralınmıştı. Lonca üyelerinin sayısız saatler önemsiz spor münakaşaları yaptıkları yerde, çıkarabildiğim kadarıyla, Garibaldi’nin bir büstü duruyordu artık.

Sağa sola sorarak, Lonca’nın yeni inşa edilmiş olan Huzur Evinin bir odasına taşındığını öğrendim. Oraya vardığımda içerde *Time*, *Newsweek* ve *Chicago Tribune*’ün son sayılarının olduğu ama *Fra Noi*’nin olmadığı ferah bir şekilde döşeli ve parlak renge boyanmış bir oda buldum. Tanıdık hiç kimsenin orada olmadığını da fark etmiştim.

2 A.g.e., s. 339.

Binadan dışarı çıkarken yaşlı bir adamı arkadaşına seslenirken duydum,
“Senin damat Koca Jake’den iyi bir anlaşma kopardı mı?”

“Hayır, First Savings Bank’a gitti ve daha iyi bir anlaşma yaptı.”

Yani, en azından, Koca Jake hâla ortalardaydı. Ama artık o bile rekabet etmek zorundaydı.